

Kulttuurihyvinvointi osana alueellisia hyvinvointikertomuksia sekä kulttuurihyvinvointisuunnitelmat Suomessa

Kysely alueiden hyvinvointikoordinaattoreille 2021

Liisa Hämäläinen

Turun AMK, Kulttuurihyvinvoinnin YAMK-opiskelija

Yleistä kyselystä:

- 13 kysymystä
- Toteutettiin huhti-toukokuussa 2021 ja uusintakierros elo-syyskuussa 2021.
- Kysely lähetettiin alueellisille yhteyshenkilöille THL:n kautta.
- Vastaajia oli 11. Yhdeltä alueelta vastattiin kyselyyn sekä kevään että syksyn kierroksella.
- Kysely oli suunnattu alueellisille hyvinvointikoordinaattoreille tai vastaavassa toimenkuvassa työskenteleville.
- Alueellisesti vastauksissa korostuivat Etelä- ja Itä-Suomi.
- Kyselyn toimeksiantajana olivat Taikusydän, THL ja Taike.
- Kyselyn toteutti Kulttuurihyvinvoinnin YAMK-opiskelija Liisa Hämäläinen.

Kyselyyn vastanneet alueet

Etelä-Karjala

Etelä-Savo

Päijät-Häme

Uusimaa /
Itä-Uusimaa

Varsinais-
Suomi

Kymenlaakso

Pohjois-Savo

Kanta-Häme

Länsi-
Uusimaa

Satakunta

Taustoittava kysymys: Parhaiten tunnetaan Teaviisarin kulttuuritiedonkeruun tulokset sekä Suositus taiteen ja kulttuurin saatavuuden ja saavutettavuuden parantamisesta sosiaali- ja terveydenhuollossa

Kyselyssä kysyttiin “Mihin seuraavista kulttuuritoimintaan liittyvistä asiakirjoista olet tutustunut?”

- Monivalintoina olivat: [“Laki kuntien kulttuuritoiminnasta 166/2019, Peruspalveluiden saatavuuden arviointi 2019: Kulttuuripalvelut ja kirjastotilat, Suositus taiteen ja kulttuurin saatavuuden ja saavutettavuuden parantamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa \(2018, OKM & STM\) sekä Terveyden edistämisen vertailutietokanta TEAviisarin kulttuuritiedonkeruun tulokset 2019 \(uudet tulokset julkaistu marraskuussa 2021\).](#)
- Eniten mainintoja (7) saivat Suositus taiteen ja kulttuurin saatavuuden ja saavutettavuuden parantamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä Terveyden edistämisen vertailutietokanta TEAviisarin kulttuuritiedonkeruun tulokset.
- Viisi vastaajaa ilmoitti tuntevansa lain kuntien kulttuuritoiminnasta ja kaksivastaajaa peruspalveluiden saatavuuden arvioinnin kulttuuripalveluista ja kirjastotiloista.

KARTOITUS NYKYTILANTEESTA

Onko maakunnassasi tai alueellasi voimassa oleva kulttuurihyvinvointisuunnitelma?

- Vastaajien mukaan kahdella alueella (Etelä-Karjala, Etelä-Savo) on kulttuurihyvinvointisuunnitelma erillisenä suunnitelmana.
- Yhdellä alueella (Kymenlaakso) kulttuurihyvinvointisuunnitelma on osana alueellista hyvinvointikertomusta tai muuta vastaavaa hyvinvointia ohjaavaa asiakirjaa.
- Neljällä alueella (Uusimaa/Itä-Uusimaa, Varsinais-Suomi, Pohjois-Savo ja Satakunta) ei ole kyselyn mukaan kulttuurihyvinvointisuunnitelmaa, mutta kulttuuri mainitaan alueellisessa hyvinvointikertomuksessa.
- Kahdella alueella ei ole kyselyn mukaan kulttuurihyvinvointisuunnitelmaa eikä kulttuuria mainita alueellisessa hyvinvointikertomuksessa.
- Yhdellä alueella vastattiin kysymykseen toisella kierroksella että kulttuurihyvinvointisuunnitelmaa ei ole eikä kulttuuria mainita alueellisessa hyvinvointikertomuksessa ja toisella kierroksella puolestaan “en tiedä”.
- Yhdellä alueella ei vastattu kysymykseen.
- Kysymyksen yhteydessä on huomioitava, että hyvinvointikertomuksen tekeminen oli vastaajien mukaan kyselyn toteuttamisaikana parhaillaan vasta työn alla osalla alueista.

Kartoitus nykytilanteesta:

Millaisia kulttuurihyvinvointiin liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä maakunnan / alueen hyvinvointivajeiden korjaamiseksi on asetettu osana alueellista hyvinvointikertomusta / erillistä kulttuurihyvinvointisuunnitelmaa?

Kyselystä nousi esiin laajasti erilaisia kulttuurihyvinvointiin liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä, jotka on asetettu osaksi alueellista suunnitelmatasoa eri alueilla.

Mukana oli niin koko palvelujärjestelmän läpileikkaavia yleisiä näkökulmia kuin yksittäisten palveluiden listaustakin:

- Esimerkiksi mainittiin Kaikukortti, tapahtumat, erilaiset kulttuurihyvinvoinnin koulutukset sekä kulttuurisen vanhustyön suunnitelman laatiminen.
- Tärkeäksi painopisteeksi koettiin niiden ihmisten ja ryhmien huomioiminen, joiden taloudellinen, sosiaalinen tai terveydellinen elämäntilanne on haastava ja estää heitä käyttämästä kulttuuripalveluita.
- Erityisen tärkeäksi tunnistettiin yhteistyörakenteiden kehittäminen, jotta hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden työlle asetetut tavoitteet ja toimenpiteet voisivat aidosti toteutua.
- Kulttuuripalveluiden mahdollisuudet alueiden yhteisöllisyyden ja osallisuuden tukemisessa nousivat niin ikään yhdeksi keskeiseksi näkökulmaksi.

Analyysi: Kulttuurihyvinvoinnin toimenpiteitä mukaan hyvinvointikertomuksiin ja -suunnitelmiin, mitä tarvitaan?

1. Kulttuuri toimii rakenteellisesti osana laajaa hyte-työn toimintakehystä.
2. Tarvitaan poikkihallinnollista yhteistyötä, rakenteita ja toimintamalleja: kulttuuri on systemaattisesti mukana hyvinvointikertomuksen/-suunnitelman laatimisessa: erilaisia hyvinvoinnin suunnitelmia tuottamaan otetaan mukaan suunnitelmallisesti myös kulttuurin toimijoita.
3. Hyvinvointikertomuksessa/-suunnitelmassa sekä sitä tukevissa asiakirjoissa ja liitteissä (esimerkiksi ikäystävällisyysohjelmat, lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat) on kirjattu konkreettiset toimenpiteet, joilla erilaisia hyvinvoinnin tavoitteita tuetaan ja tunnistettuja hyvinvointivajeita korjataan. Näiden laatimisessa otetaan mukaan systemaattisesti myös kulttuurin toimenpiteet.

**Kartoitus nykytilanteesta:
Miten alueellista / maakunnallista
kulttuurihyvinvointityötä ja sen
toteutumista seurataan?
Miten siitä raportoidaan ja kenelle?**

- organisaatioiden hallitukselle ja/tai valtuustolle hyvinvointiraportin yhteydessä, kunnat, kuntayhtymät
- palveluiden johtoryhmissä/lautakunnissa mittareiden avulla
- vastuuvastuun valmistelijoiden ja sote-johtajien kokouksissa
- alueellisessa hyvinvointikertomuksessa
- kuntien hyvinvointikertomuksissa
- TEAviisari Kulttuurin avulla
- alueellisia rakenteita seurataan ja raportoidaan hyvinvointikertomuksessa
- maakunnalliset kulttuurin kehittämistehtävät
- Alueellista seuranta ei ole. Edellisen sotevalmistelun jälkeen toiminut ryhmä on kantanut huolta kulttuurihyvinvoinnista ja pyrkinyt edistämään asiaa kunnissa ja alueilla.

KARTOITUS NYKYTILANTEESTA: MISTÄ ASUKAS VOI SAADA TIETOA ALUEELLA TAPAHTUVASTA KULTTUURIHYVINVOINTITOIMINNASTA?

- Kaupunkien, eri organisaatioiden ja hankkeiden nettisivuilta
- Sosiaalisen median kanavista
- Alueellisen kulttuurihyvinvointiverkoston tiedottamisen kautta. Kulttuuritoimijoiden, kuntien kulttuuripalvelujen tai kulttuuripalveluja järjestävien toimijoiden kautta
- Lehdistä, mediasta, uutiskirjeestä, kansalaisopiston opinto-ohjelmasta
- Yleinen neuvontapiste toimii tiedotuskanavana
- Alueella toimii hyvinvointikoordinaattori

Tulevaisuutta koskevat kysymykset: Mitä mielestäsi tarvitaan, jotta kulttuurihyvinvointitoiminta voi toteutua ja kehittyä maakuntasi hyvinvoinnin edistämisen työssä?

- **Yhteistyö:** Yhteistyömahdollisuuksien havaitsemista ja koordinointia, yhteistä tahtotilaa. Maakunnallinen työryhmä. Erillinen monialainen verkosto.
- **Tiedolla johtaminen:** Tiedottamista ja tietoisuuden lisäämistä kaikille toimijoille, kulttuurin hyvinvointivaikutusten selkeyttäminen ja vaikuttavien menetelmien esilletuominen ja niistä kouluttaminen.
- **Rakenteet ja asiakirjat:** Kulttuurihyvinvoinnin rakenteiden vahvistamista maakunnassa ja kunnissa. Kulttuuria edustavat toimijat tulee ottaa mukaan HYTE-rakenteeseen. Sote-lakien läpimenoa tai vapaaehtoisen rakennevalmistelun käynnistymistä.
- **Hankkeet:** Kulttuurihyvinvoinnin kytkemistä paikallisiin ja alueellisiin hankkeisiin.

**Tulevaisuutta koskevat kysymykset:
Mitä toivot yhteistyöltä
kulttuuritoimijoiden kanssa niin että
yhteistyö tukisi mahdollisimman hyvin
maakuntien ja alueiden hyvinvoinnin
edistämisen tehtäviä?**

- Avointa ja parempaa viestintää erilaisista palveluista ja mahdollisuuksista, asiantuntijuuden nostamista yhteiseen keskusteluun; miten kulttuuri voidaan liittää osaksi kuntalaisten hyvinvoinnin edistämistä. Toimivaa tiedonvälitystä kulttuuritarjonnasta, kulttuuritoimijoiden osaamisen näkyväksi tekemistä.
- Toimivaa, aktiivista, joustavaa yhteistyötä, esim. mahdollisuus etsiä yhdessä ratkaisuja erityisiin hytetu-tarpeisiin.
- Kulttuuritoimijoiden verkostoitumista siten, että heidän suuntaan otettaisiin yhteyttä vain yhteen toimijaan, joka edustaisi kaikkia.
- Kulttuurin väki tiiviisti mm. kommentoimassa ja tuomassa kulttuuri hyvinvointisuunnitelmaan ja maakunnan poikkihallinnollisessa hyte-ryhmässä.
- Laajojen ja ideoivien verkostojen kanssa tehtävä yhteistyö paikallisesti ja alueellisesti; työtä tulisi kyetä resursoimaan mm. tulevaisuuden sote-keskus II -hankkeen kautta.

Tulevaisuutta koskevat kysymykset: Miten näet tämänhetkisen tilanteen suhteessa toiveisiisi? Miksi?

- **Osaaminen ja koulutus:**

Osaamista on kartoitettu ja koulutuksia järjestetty eri alueilla ja aloilla. Osaamista koetaan monilla alueilla olevan melko paljon myös suhteessa kulttuurihyvinvointiin.

“On täysin realistista että voimme edistää kulttuurihyvinvointia, sillä kunnissa on osajia vaikka hyvinvointialueelta sellainen vielä puuttuu. Kaikkea HYTE-työtä tehdään kuitenkin yhdessä.”

- **Kulttuurin tarpeet:**

Kulttuurin tämänhetkistä tilannetta osana hyte-työn kenttää kuvattiin mm. resurssien painopisteiden ja puuttellisuuden näkökulmasta:

“Kulttuuri toteutuu tällä hetkellä vahvimmin lasten ja nuorten palveluissa eli varhaiskasvatuksessa ja kouluissa. Aikuisten, ikäihmisten ja puhumattakaan palveluasumisen ja laitoshoidon piirissä olevista, tilanne on kulttuurihyvinvoinnin näkökulmasta ihan toinen. Kulttuuritoimijat tunnistavat kulttuurin kuntouttavat mahdollisuudet mm. työttömien hyvinvoinnin kannalta, mutta rahoituksen saaminen toimintaan on todella vaikeaa.”

Aineistosta nousi myös esiin, että (joissakin) kunnissa on vaikea saada kulttuuritoimijoita mukaan HYTE-työhön.

- **Soten tarpeet:**

Sotealan näkökulmaa suhteessa kulttuurihyvinvointiin avattiin niin ikään suhteessa resursseihin ja niiden kohdentamiseen:

“Kulttuuritoimijoiden tekemä kulttuurihyvinvointityö ei ole tunnettua sote-puolella tai sitä ei nähdä merkityksellisenä. Sote-alalla huomiota vievät korona ja sote-uudistus. - - Kulttuurihyvinvointi koetaan ylimääräiseksi ja uudeksi asiaksi, jolle ei ole aikaa.”

Tulevaisuutta koskevat kysymykset: Miten uskot sote-uudistuksen vaikuttavan kulttuurihyvinvointityöhön osana hytetu-työtä ja miksi?

- **Ei tapahdu suuria muutoksia:** “[alueellamme] sote-uudistus ei tuo suuria muutoksia ja kulttuurihyvinvointi nivoutuu jo nyt hytetu-työhön, “tässä suhteessa edetään varmaankin pienin askelin. Kehitettävää on niin paljon joka puolella ja tekijöitä rajallisesti.”
- **Korostaa, vahvistaa, vauhdittaa:** “(u)skon uudistuksen vauhdittavan kulttuurihyvinvoinnin jalkautumista osaksi sote-ammattilaisten työkenttää sekä hyte-työtä.”, “(v)altakunnallinen ohjaus (esim. Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen 2030) vahvistaa kulttuurihyvinvointityötä osana hytetu-työtä.”, “(k)ulttuuripalveluiden rooli korostuu, koska sote siirtyy alueelle - hyvinvoinnin edistämiseen täytyy panostaa uusien väylien kautta”.
- **Selkeyttää, kehittää:** “Uskon, että saisimme asiaan tätä kautta parempaa koordinaatiota ja yhtenäisiä toimintamalleja. Hytetu-työ on vahvasti mukana sote-lakiluonnoksissa, joka antaisi selkänokkaa työlle. Alueella pilotteina tehtyä kehittämistyötä voitaisiin viedä järjestäjän määrittelyjen kautta toimeenpantavaksi koko alueella. Uudistus selkeyttäisi rooleja ja toimintavaltuuksia. Hyvinvointialueella olisi mahdollisuus toimia verkostoja luovana yhdyspintatyön kokoajana hytetu-työn osalta.” “Toivon kovasti, että myös kulttuurihyvinvointityö kehittyisi ja tulisi näkyvämmäksi ihan ruohonjuuritasolla asti – eli koko alueen kuntalaisille. Toivon myös, että sote-uudistuksen myötä koko HYTETU olisi yhä näkyvämpää, tuloksellisempaa sekä verkostomaisesti yhdessä johdettua, jotta kuntalaiset voisivat paremmin.
- **Epävarmat tai ristiriitaiset odotukset:** “(e)n osaa sanoa”, “(p)elkona on se, että resurssit ovat riittämättömät”.

Tulevaisuutta koskevat kysymykset: Millaisia asioita olisi mielestäsi sisällytettävä kulttuurihyvinvointisuunnitelmaan?

- Kulttuurihyvinvoinnin käsite ei ole vielä vakiintunut, kulttuurihyvinvointisuunnitelma voi jäsentää sitä
- Kulttuurihyvinvointisuunnitelma tuo näkyväksi
- Ei konsensusta siitä tarvitaanko erillinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma vai ei
- Kulttuurihyvinvointisuunnitelman kytkeytyminen hyvinvointikertomukseen
- Yhteistyön ja vastuutahojen kirjaaminen
- Kulttuurin kuluttaminen suhteessa itse tekemiseen
- Strategisen asiakirjan lisäksi tarvitaan erilaisia menetelmäoppaita

Tulevaisuutta koskevat kysymykset: Millaisia asioita kulttuurihyvinvoinnista olisi mielestäsi sisällytettävä alueelliseen hyte-kertomukseen?

- **Rakenteiden näkökulma:** Kulttuurihyvinvointi osana hytetu-työtä: esim. alueellinen rakenne, tavoitteet. Palvelut, työryhmätyöskentely, yhteiset tavoitteet ja erilliset toimenpiteet sekä mittarit. Alueellinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma toimenpiteineen täydentäväksi asiakirjaksi hyvinvointikertomukseen.
- **Vaikuttavuuden näkökulma:** Nostettava esiin selvemmin kulttuurin hyvinvointia tukeva vaikutus. Kuvattava sitä, millaista kulttuurityötä hyvinvoinnin edistämiseksi kunnassa tehdään. Vaikuttavia kulttuurin hyvinvointimenetelmiä esille.
- **Strategian näkökulma:** Alueellinen hyvinvointikertomus on strateginen asiakirja, joka kokoaa yhteen mm. alueemme kuntien hyvinvointikertomuksista tietoa ja toimintoja. Vuosittaisessa kertomuksessa vastataan valtuustokausittaiseen suunnitelmaan, eli siinä todennetaan, missä mennään kuluneelta vuodelta kertyneiden tietojen perusteella ja mietitään kannattaisiko suuntaa jollain tavalla muuttaa tavoitteeseen pääsemiseksi. Tämä koskee kaikkia toimialoja yhtälailla kuin kulttuuria.

**SEKÄ...
LAAJA-
ALAINEN YHTEISTYÖ!**

Johtopäätöksiä

1. Tarvitaan koordinoitua, kulttuurihyvinvoinnin integroimista alueelliseen hyvinvointikertomukseen sekä määräraha hyvinvointialueiden kulttuurihyvinvointitoiminnalle.

Hyvinvointialue nimeää osaksi hyte-rakennetta kulttuurihyvinvointikoordinaattorin, joka ymmärtää kulttuuria osana hyte-työn kenttää, sotepalveluita sekä kuntien ja alueellisten rakenteiden toimintaa.

2. Tarvitaan kulttuuritoimijoiden tiiviimpää verkostoitumista kulttuurialan alueellisiksi toimielimiksi (esim. kolmannen sektorin ja kuntien kulttuuritoimijoiden yhteiset "Kulttuurikumppanit"), ja henkilö edustamaan tätä toimielintä hyvinvointialueen hyte-toimijoiden kanssa tehtävää yhteistyötä varten.
3. Kulttuuri(hyvinvointi)toimijat tulee ottaa systemaattisesti mukaan hyvinvointikertomuksen/-suunnitelman sekä sitä tukevien asiakirjojen ja liitteiden laatimiseen.

Hyvinvointikertomuksessa/-suunnitelmassa sekä sitä tukevissa asiakirjoissa ja liitteissä tulee kuvata konkreettiset kulttuurihyvinvoinnin toimenpiteet, joilla erilaisia hyvinvoinnin tavoitteita tuetaan ja tunnistettuja hyvinvointivajeita korjataan.

Alueellisen hyvinvointikertomuksen valmisteluun saattaa löytyä kulttuurihyvinvointitoimintaa osana hyte-työtä tunteva edustaja esimerkiksi:

- alueellisesta kulttuurihyvinvointiverkostosta tai -ryhmästä
- alueen keskuskaupungin kulttuuripalveluista
- maakuntaliiton kulttuurivastaavasta